

ABD Dış Politikasında Öncelikli Gündem Asya-Pasifik

Ozan ÖRMECİ*

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) savunma ve dış politikasında Asya-Pasifik veya son dönemde moda olan tabirle Hint-Pasifik bölgesine doğru olan ilgi kayması devam ediyor. Öyle ki, Ortadoğu bölgesi ve Afganistan gibi ülkelerdeki askeri varlığı konusunda son yıllarda azaltmaya giden ABD, Asya-Pasifik bölgesinde ise hem kendi askeri mevcudiyetini arttırıyor, hem de bölgedeki tarihsel müttefikleriyle yaptığı anlaşma ve paktlarla bölgenin yükselen gücü Çin Halk Cumhuriyeti'ne (kısaca Çin) karşı pazılarını gösteriyor. Bu yazıda, ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yönelik iki önemli girişimi olan QUAD ve AUKUS temelinde ABD'nin Çin politikasını yorumlamaya çalışacağım.

QUAD

Kısaca QUAD olarak adlandırılan “*Quadrilateral Security Dialogue*”, yani Dörtlü Güvenlik Diyalogu, ilk kez 2007 yılında dönemin Japonya Başbakanı Abe Şinzo'nun (Şinzo Abe) girişimiyle Japonya, ABD, Avustralya ve Hindistan arasında başlatılan Asya-Pasifik

* Doç. Dr., İstanbul Kent Üniversitesi

bölgesine özgü bir güvenlik diyalogu mekanizmasıdır. 2007 yılında Abe Şinzo'nun çabasıyla ilk kez dönemin ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Avustralya Başbakanı John Howard ve Hindistan Başbakanı Manmohan Singh arasında gerçekleşen görüşmelerle başlayan QUAD, ilerleyen yıllarda adı geçen ülkeler arasında daha önce benzeri görülmemiş çaptaki ortak askeri tatbikatlar ve 2017 yılında Donald Trump'ın Başkanlığında yeniden yapılan müzakereler neticesinde daha kurumsal ve resmi bir mekanizma hüviyeti kazanmıştır. QUAD, yükselen güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizi'nde artan etkinliği ve gücünü dengelemek amacıyla kurulduğu düşünülen bir yapıdır.

QUAD, katılımcı ülkelerin profillerinden de anlaşılabilceği üzere, Asya-Pasifik bölgesindeki demokratik devletleri bir araya getirmeyi ve stratejik konularda uzlaşa sağlamayı amaçlayan bir yapıdır. 2004 yılında Hint Okyanusu'nda yaşanan büyük tsunami nedeniyle bu dört ülke arasında başlatılan diyalog -ki o dönemde “*Tsunami Çekirdek Grubu*” olarak adlandırılmıştır-, 2007 yılında yükselen Çin karşısında bazı güvenlik endişeleri oluşan Japonya'nın o dönemdeki Başbakanı Abe Şinzo tarafından ilk kez adı geçen dört ülkenin bölgesel güvenlik meselelerini konuşarak ortak politikalar geliştirmesi bağlamında gündeme getirilmiştir. Nitekim o yıl Filipinler'de yapılan ASEAN Bölgesel Forumu'nda bir araya gelen dört ülke, QUAD olarak adlandırılan girişime start vermişlerdir.¹ 2007 yılı Eylül ayında Bengal Körfezi'nde ilk kez büyük bir deniz tatbikatı düzenlenmesine vesile olan QUAD, Kevin Rudd'ın Başbakanlığı döneminde Avustralya'nın Çin'le yakın ilişkileri nedeniyle oluşuma pek destek vermemesi neticesinde bir süre duraklama evresine girse de, Donald Trump'ın

¹ Mustafa Cem Koyuncu (2021), “Hint-Pasifik Bölgesinin “Yeni Yıldızı” QUAD: Zayıflıklar, Fırsatlar, Tehditler ve Avantajlar”, ANKASAM, 07.07.2021, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.ankasam.org/hint-pasifik-bolgesinin-yeni-yildizi-quad-zayifliklar-firsatlar-tehditler-ve-avantajlar/>.

ABD Başkanı olması ve Çin'e yönelik sert politikalar geliştirmesi neticesinde 2017 yılında adeta yeniden kurulmuş ve daha kurumsal bir hüviyet kazanmıştır.² 2017 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen görüşmeler sonunda yayınlanan bildiriyle, QUAD'ın, Hint-Pasifik bölgesinin “özgür ve açık olması” temelinde bir uzlaşmaya dayandığı ilan edilmiştir.³

QUAD ülkelerinin kurduğu stratejik dörtgen

Bu uzlaşıda Çin adı açıkça zikredilmese de, tüm uzmanlar, QUAD'ın da Çin'e karşı oluşturulduğu fikrindedirler. Yukarıda yer alan QUAD haritası da incelenirse, bu dört ülkenin de Güney Çin Denizi'ni çevreleyen stratejik bir konumda buldukları ve Çin'in çevresinde yer aldıkları görülmektedir. Zaten Çin tarafı da, ilk günden beri, QUAD'ın kendisine karşı bir kuşatma stratejisine dayandığını (ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'ne karşı oluşturduğu çevreleme politikası/*containment policy*'ye benzer şekilde)

² *The Diplomat* (2018), “The Quad Reborn”, 27.04.2018, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://thediplomat.com/2018/05/the-quad-reborn/>.

³ Tan Ming Hui & Nazia Hussain (2018), “Quad 2.0: Sense and Sensibilities”, *The Diplomat*, 23.02.2018, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://thediplomat.com/2018/02/quad-2-0-sense-and-sensibilities/>.

düşünmektedir. Nitekim 2017 yılında QUAD yeniden kurulduğunda -ki buna o dönemde QUAD 2.0 da denmiştir-, Çin, buna anında tepki göstermiştir.⁴

QUAD bütünleşmesine dair “Asya NATO’su” yakıştırmaları da yapılsa da, böyle iddialı yorumlar yapmak için bence henüz erkendir. Zira bu ittifakın önünde ciddi bazı sorunlar ve meydan okumalar bulunmaktadır. İlk olarak, dörtlünün nüfus açısından en büyük ülkesi olan Hindistan, geleneksel olarak dış politikasında -kurulduğu günden beri- üçüncü dünyacı ve Bağlantısızlar Hareketi temelinde politikalar gütmüş bir ülkedir. Hindistan’ın Çin karşıtı blok politikalarına yönlendirilmesi -Başbakan Narendra Modi’nin istekli tavrına rağmen- bu nedenle o kadar da kolay olmayabilir. İkinci olarak, dörtlünün ikinci büyük ekonomisi olan Japonya da, anayasasının 9. maddesini değiştirme yönünde Abe Şinzo ve diğer bazı sağ eğilimler Başbakanlarca yapılan girişimler olmasına karşın, henüz bu maddeyi (*Adalet ve düzene dayalı bir uluslararası barışı samimiyetle arzulayan Japon halkı, ulusun egemen bir hakkı olarak savaştan ve uluslararası anlaşmazlıkları çözmek için güç kullanma tehdidinden veya kullanımından daimî şekilde feragat etmektedir. Devlete savaş hakkı tanınmaz.*)⁵ değiştirmemiş ve militarist politikalarından uzak durmaya gayret etmiştir. Üçüncü olarak, hem AUKUS, hem de QUAD’da yer alan Avustralya da, Çin’le birçok sektörde (örneğin yükseköğretim sektörü) çok yakın ekonomik ilişkileri olan bir devlettir. Nitekim Çin’le ilişkilerin bozulması, Avustralya’yı ekonomik olarak da zorlayabilecek bir faktördür. Ek olarak, dördüncü bir faktör olarak, bu dört ülkede de demokratik seçimler olduğu için -ki kuşkusuz demokratik seçimler her türlü siyasete izin verildiği anlamında değildir-, Kevin Rudd örneğinde olduğu gibi QUAD konu-

4 Shi Jiangtao & Laura Zhou (2017), “Wary China on ‘Quad’ bloc watch after officials from US, Japan, India and Australia meet on Asean sidelines”, *South China Morning Post*, 13.11.2017, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2119719/wary-china-quad-bloc-watch-after-officials-us-japan>.

5 Birth of the Constitution of Japan, “The Constitution of Japan”, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c01.html>.

sunda daha isteksiz ve bölgeyi askerileştirmek yerine ticaret odaklı düşünen liderlerin işbaşı yapmaları da imkân dahilindedir. Beşinci olarak, QUAD'ın henüz ortak deklarasyonlar ve siyasi açıklamalar dışında kurumsal bir temeli, örneğin bir tüzüğü yoktur ve bu nedenle oluşumun kapsamı ve içeriği tam olarak bilinmemektedir. Altıncı ve son olarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nin güçlenen ekonomisine ve askeri modernleşme hamlelerine karşın geçmişinde herhangi bir askeri işgal ve savaş politikalarına yönelmemiş ve serbest ticaretle gelişen bir ülke olması, Pekin karşıtı distopyaları reel politik ekseninde geçersiz kılabilmektedir.

Bu bağlamda, Çin karşıtı bu ittifakın temellerinde bazı sorunlar göze çarpmaktaysa da, ABD'nin büyük gücü sayesinde bu ittifak halen yoluna devam etmektedir. Nitekim 24 Eylül 2021 tarihinde, QUAD, yeni bir ortak açıklama yayınlamıştır. Bu açıklamada, Hint-Pasifik bölgesinin özgür ve açık olmasına yönelik temel ilke tekrar edilmiş ve uluslararası hukuka, navigasyon özgürlüğüne, sorunların barışçıl yöntemlerle çözümüne ve hukuk devletine vurgu yapılmıştır.⁶ Bu bağlamda, Covid-19 pandemisine bağlı sorunlar belirtilerek, UNCLOS yani Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin geçerli olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca, QUAD liderleri, ekonomik ve teknolojik açıdan daha kapsamlı işbirliğine vurgu yapmışlar ve savunma ittifakından çok bu boyutu öne çıkarmışlardır.

AUKUS

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesi temelindeki daha yeni bir girişimi ise AUKUS'tur. 15 Eylül 2021 tarihinde ABD Başkanı Joe Biden'ın Beyaz Saray'da yaptığı ve Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson ile Avustralya Başbakanı Scott Morrison'ın da çevrimiçi olarak

⁶ The White House (2021), "Joint Statement from Quad Leaders", 24.09.2021, Erişim Tarihi: 14.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/>.

katıldığı basın toplantısıyla açıklanan AUKUS girişimi, adı Avustralya (AU), Birleşik Krallık (US) ve ABD (US) üçlüsünün adlarının kısaltmalarından oluşturulmuş yeni bir güvenlik paktını ifade etmektedir. Anlaşmayı yorumlayan uzmanlar, bu girişimin Hint Pasifik bölgesinde Çin'in artan askeri etkinliğine karşı yapıldığını ifade ederken⁷, anlaşma kapsamındaki en önemli gelişmenin ABD ve Birleşik Krallık'ın Avustralya'nın konvansiyonel silahlı nükleer enerjili denizaltı edinmesi kapsamında destekleyici adımlar atması olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında, üç ülke arasında siber güvenlik, yapay zeka ve kuantum teknolojisi gibi konularda da işbirliğinin önümüzdeki dönemde ilerletileceği belirtilmektedir.

Anlaşmanın duyurulduğu basın toplantısında⁸ ilk konuşmacı olan Avustralya Başbakanı Scott Morrison, üç devletin her zaman dünyaya benzer perspektiflerden baktıklarını belirterek, işbirliklerini bu anlaşmayla yeni bir aşamaya taşıdıklarını belirtmiştir. Morrison, ayrıca, Hint-Pasifik bölgesindeki gelişmelerin demokrasi, insan onuru, hukuk devleti ve devletlerin egemenlikleri gibi ilkelere göre hareket eden her üç ülkenin geleceğini de yakından ilgilendireceğini belirterek, bu anlaşmayla bilim insanları ve savunma sanayileri arasında işbirliğinin gelişeceğini vurgulamıştır. Bu kapsamda ilk büyük adımın ülkesinin nükleer enerjili denizaltı edinmesi olacağını da söyleyen Morrison, buna karşın ülkesinin nükleer silahların yayılmasına karşı olduğunun altını çizmiştir.

Daha sonra konuşmasına başlayan Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson ise, AUKUS girişiminin temel amacının Hint-Pasifik bölgesinde güvenlik ve istikrarı sağlamak olduğunu söyleyerek başladığı

7 BBC (2021), "Aukus: UK, US and Australia launch pact to counter China", 16.09.2021, Erişim Tarihi: 16.09.2021, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-58564837>.

8 10 Downing Street (2021), "WATCH LIVE: Statement by PM Johnson, President Biden and PM Morrison on AUKUS", 15.09.2021, Erişim Tarihi: 24.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=K4chEI8Q5PE>.

konusmasında, ilk iş olarak Avustralya'nın nükleer enerjili denizaltı filosu edinmesi için harekete geçeceklerini, ancak bu denizaltıların nükleer enerjiyle çalışan ve nükleer silah (başlık) taşımayan araçlar olacağını vurgulamıştır. Bu sayede Birleşik Krallık'ta yeni işler yaratılacağını ve teknolojik gelişmelerin hızlanacağını da iddia eden Johnson, anlaşma sayesinde üç ülke arasındaki yakınlaşmanın daha da artacağını da özellikle vurgulamıştır.

Toplantının son konuşmacısı olan ABD Başkanı Joe Biden da, benzer şekilde, üç ülke arasında derin ve köklü ilişkiler olduğunu belirterek, bu anlaşmayla 21. yüzyıla daha güvenli gireceklerini belirtmiştir. Bu anlaşmayla Hint-Pasifik bölgesinde yalnızca şimdiki tehditlere karşı değil, gelecekte gelişebilecek tehditlere karşı da işbirliğine yöneldiklerini belirten Biden, ayrıca Avrupalı müttefikler ve özellikle de bölgede kayda değer bir askeri varlığı olan Fransa'nın da bu ittifaka dahil olarak düşünülebileceğini iddia etmiştir. Biden, ayrıca, aynı Johnson gibi Avustralya'nın alacağı denizaltıların nükleer silahlı değil, nükleer enerjiyle çalışan konvansiyonel silahlı olacağını altını çizmiştir. Biden, son olarak, ABD'nin bölgede ASEAN ve QUAD gibi örgütlerle de çalışmaya devam edeceğini ilan etmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak, ABD'nin hem QUAD, hem de AUKUS girişimiyle hedefindeki ülkenin, dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerleyen ve satın alma gücü paritesi (PPP) anlamında şimdiden ABD'yi geride bırakan Çin olduğunu söylemek mümkündür. Hatırlanacak olursa, Ocak ayında işbaşı yapan Biden yönetiminin yayınladığı ilk resmi güvenlik belgesi olan “*Interim National Security Strategic Guidance*” yani Geçici Ulusal Güvenlik Rehberi'nde de Çin'e yönelik vurgular arttırılmıştır.⁹ Ortadoğu'daki askeri mevcudi-

9 Joseph R. Biden Jr. (2021), “Interim National Security Strategic Guidance”, The White House, Erişim Tarihi: 25.10.2021, Erişim Adresi: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/>

yetini azaltan ve Afganistan'ı kaçar gibi terk eden ABD, ilginçtir ki, Asya-Pasifik veya Hint-Pasifik bölgesindeki askeri mevcudiyetini arttırmaktadır. Bu noktada, ABD'nin demokratik değer ve kriterlere sahip çıkması faydalı bir durum ise de, Çin'den kaynaklanan tehditlerin ne olduğu konusunda detay vermemeleri bence akıl karıştırıcı bir unsurdur. Zira bugüne kadar herhangi bir işgal ya da askeri hamle içerisine girmemiş olan Çin'in ne gibi tehditler oluşturduğu konusunda kafalarda oluşan soru işaretleri henüz giderilememiştir.

Bu bağlamda, ABD'nin, yeni dönemde, Carl Schmitt vari bir yöntemle Çin'i düşman ilan ederek bu noktada içeride birlik ve dirliğin sağlamaya çalıştığı da düşünülebilir. Alman düşünür Schmitt'in yıllar önce vurguladığı üzere, "*siyasal*" olan, temelde "*dost ve düşman ayrışmasının yapılması*"na dayalıdır ve Batılı ülkelerce -Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği tehdidi ve 1991 sonrasındaki acımasız diktatörler ve radikal İslam tehdidinden sonra- 2020'lerde yeni tehdidin Çin olarak seçildiği iddia edilebilir. Kuşkusuz, Çin'in, Çin Komünist Partisi (ÇKP) tarafından yönetilen tek partili otoriter bir rejim olarak Batı dünyasında idealize edilmemesi doğaldır. Lakin Çin'deki rejimin özgür dünyaya ne gibi riskler oluşturduğu kanımca daha iyi ifade edilmelidir. Yoksa, bu girişimler, savunma sanayilerini canlandırmak için sanal bir düşmana karşı yaratılmış içi boş ittifaklar olarak kalacaktır. Zira Çin, bugüne kadar komşularına ya da diğer devletlere karşı herhangi bir saldırgan tavır içerisine girmemiştir. Tarihte de, Çin'in Japonya'ya değil, Japonya'nın Çin'e saldırıları olmuştur. Bu bağlamda, Çin'deki otoriter rejimi o topluma özgü bir farklılık olarak görüp değerlendirmek ve otomatik olarak düşman ilan etmemek daha akılcı bir yaklaşım da olabilir.

Ayrıca Başkan Biden'ın da konuşmalarında değindiği serbest ticaret konusunda, ilginçtir ki, Pekin yönetimi, Batılı ülkelere daha

açık fikirli davranmakta ve Kuşak Yol İnisyatifi ile küresel ticareti canlandırmaya çalışmaktadır. Gariptir ki, bu konuda serbest ticarete engeller çıkararak ise ABD ve diğer Batılı ülkelerdir. Bu bağlamda, Çin konusunda kimin haklı olduğunu elbette zaman gösterecektir. Ancak 11 Eylül saldırılarının 20. yıldönümünde, 2003 Irak Savaşı öncesinde ortaya atılan kitle imha silahları iddiasının yalan olduğunu da hatırlayacak olursak, Batılı siyasetçilerin iddiaları konusunda temkinli olmakta fayda vardır. Son olarak, AUKUS anlaşmasıyla Avustralya'nın daha önce Fransa ile yapmış olduğu denizaltı anlaşmasından caydığı ve bu şekilde Fransa'ya karşı da bir hamle yaptığı söylenebilir ki, Paris de bu gelişmeden kuşkusuz memnun olmayacaktır ve şimdiden tepkileri göstermektedir.